

Konsekwencje napływu kapitału z obszaru Unii Europejskiej do sektora bankowego w Polsce

Andrzej Wieczorkiewicz, prof. dr hab.

Katedra Bankowości i Finansów, Wydział Nauk Ekonomicznych UW

Katarzyna Dąbrowska, dr

Katedra Bankowości i Finansów, Wydział Nauk Ekonomicznych UW

Uwagi wstępne

Pierwszym, symbolicznym krokiem ku otwarciu polskiego sektora bankowego na inwestycje zagraniczne było przyjęcie w ustawie „Prawo bankowe” z 1982 roku przepisu art. 85, który stanowił, iż bank w formie spółki akcyjnej może być utworzony również z udziałem kapitału zagranicznego, z zastrzeżeniem jednak, że udział ten nie może przekroczyć 49 proc. w kapitale zakładowym tworzonego banku.

Choć powyższa regulacja była swoistym zaproszeniem do inwestowania, to sytuacja gospodarcza, niepewność polityczna w Polsce aż do końca lat osiemdziesiątych czyniły takie inwestycje wysoce ryzykownymi i mało atrakcyjnymi ekonomicznie.

Głęboka transformacja polskiego systemu bankowego, zmierzająca w kierunku jego dostosowania się do potrzeb i wymogów gospodarki rynkowej, rozpoczęła się dopiero wraz z podjęciem od 1989 roku szeregu przemian społeczno-gospodarczych. Charakter transformacji systemu bankowego oraz harmonogram jej wdrażania wynikał, z jednej strony, z suwerennej decyzji organów państwa polskiego o przystąpieniu do Unii Europejskiej, z drugiej zaś — z zobowiązań przyjętych wraz z podpisaniem w 1991 roku Układu Europejskiego.

Dla kształtowania systemu bankowego w Polsce istotne znaczenie miały również zalecenia tzw. Białej Księgi przyjętej na szczycie w Cannes w 1995 roku. Określała ona harmonogram oraz metody działań mających na celu zbliżenie ustawodawstwa krajowego państw stowarzyszonych do prawa UE w różnych obszarach gospodarczych. Dla Polski okres przewidziany na dostosowanie regulacji bankowych do norm unijnych ustalono w układzie stowarzyszeniowym na 10 lat, podzielonych na dwa pięcioletnie podokresy.

Ostatecznym celem procesu harmonizacji powinno być osiągnięcie zgodności w ogólnych kierunkach i celach regulacji określających ramy funkcjonowania systemu bankowego.

Innym ważnym porozumieniem, zawierającym postanowienia dotyczące harmonogramu wprowadzania standardów rynkowych do polskiego systemu bankowego, była umowa o członkostwie Polski w OECD, zakładająca liberalizację warunków tworzenia i działania oddziałów banków przez inwestorów zagranicznych oraz liberalizację bieżących operacji kapitałowych do 31 grudnia 1999 roku.

Zdecydowana proeuropejska polityka gospodarcza władz polskich, mająca na celu przygotowanie warunków do integracji z gospodarką UE, oraz szczegółowe rozwiązania dotyczące europejskich standardów funkcjonowania sektora bankowego sprawiły, że w okresie 1990–2000 najwięcej inwestycji zagranicznych napłynęło z tego obszaru. Udział państw członkowskich w zainwestowanym kapitale na terytorium Polski poza sektorem bankowym jest również przeważający. Według szacunków PAIZ kraje UE zainwestowały zgodnie ze stanem na 31 grudnia 2000 roku 62,1% ogólnej kwoty inwestycji zagranicznych w Polsce.

1. Motywy napływu kapitału zagranicznego do sektora bankowego

Decyzje o ekspansji banku na rynki zagraniczne są podejmowane zazwyczaj z dwóch powodów. Pierwszym z nich jest poszerzenie działalności instytucji finansowej w skali globalnej na skutek wzrostu obrotów handlu zagranicznego, rozwoju międzynarodowych rynków kapitałowych i naturalnego zwiększenia się obszaru możliwych okazji ekonomicznych. Drugim powodem jest podążanie za własnymi krajowymi klientami, którzy rozpoczęli działalność za granicą. Aby zachować swoich dotychczasowych usługobiorców i ułatwić im operacje handlowe, ubezpieczeniowe oraz inwestycyjne, banki decydują się na otwarcie oddziałów w innych krajach.

Międzynarodowe instytucje bankowe traktują rozpoczęcie i prowadzenie działalności w gospodarkach przechodzących transformację systemową jako nową okazję ekonomiczną. Jednakże zniesienie barier dla napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych nie oznacza, że pojawią się one automatycznie. Aby tak się stało, władze kraju, do którego ma ten kapitał napłynąć, muszą stworzyć dobre warunki dla inwestorów. Głównym zadaniem jest osiągnięcie stabilizacji gospodarczej i politycznej oraz odpowiedniego poziomu otoczenia instytucjonalnego.

Polska została doceniona przez zachodnich ekspertów pod względem przemian, których dokonała zarówno w sektorze finansowym, jak też w całej gospodarce [*Transition Report 1999*, 1999]. Z korzyścią dla inwestorów zagranicznych polska gospodarka szybko przezwyciężyła kryzys transformacji z lat 1989–1992. Po tym okresie Polska wkroczyła na ścieżkę przyspieszonego

wzrostu gospodarczego, który w szczytowym momencie z lat 1995–1997 osiągnął ok. 6%. Następował również dynamiczny rozwój stosunków finansowych i rozwój handlu, głównie z obszarem UE.

Z kolei umacnianie naszej waluty oraz liberalizacja przepisów dewizowych, a także niski stopień ubankowienia polskiej gospodarki zachęcał inwestorów zagranicznych do angażowania się w działalność na polskim rynku.

Czołowe miejsce, jakie zajmuje Polska wraz z Węgrami i Czechami wśród państw Europy Środkowo-Wschodniej, oraz bliskie przystąpienie do Unii Europejskiej, nie pozostały bez wpływu na obecność inwestycji zagranicznych w gospodarce. Wysoki poziom tych inwestycji jest szczególnie widoczny w sektorze bankowym.

Należy nadmienić, że nie wszystkie kraje transformacji gospodarczej leżą w obszarze zainteresowań zagranicznych banków. Międzynarodowe instytucje finansowe są zainteresowane tylko takimi rynkami, które w przyszłości będą w stanie wchłonąć odpowiednią wielkość usług bankowych. Są to gospodarki mające wielu potencjalnych klientów dysponujących odpowiednimi dochodami. Białoruś, Ukraina czy Mołdawia i poniekąd także kraje bałtyckie raczej nie są brane pod uwagę w planach ekspansji międzynarodowych instytucji finansowych.

2. Pozytywne i negatywne aspekty napływu inwestycji zagranicznych do sektora bankowego

Wysoki udział kapitału zagranicznego w krajowej bankowości wzbudza wiele kontrowersji. Zwolennicy liberalnej polityki inwestycyjnej w byłych krajach gospodarki centralnie planowanej przytaczają przykłady jej korzystnych efektów, wśród których najczęściej wymienia się dostępność nowych produktów i usług finansowych, wprowadzanie powszechnie akceptowanych standardów księgowości i sprawozdawczości, zwiększenie się konkurencji na rynku usług finansowych oraz możliwość dalszego rozwoju. Z wejścia zagranicznych banków korzyści powinna odnieść cała gospodarka, ze względu na poprawę efektywności systemu bankowego, technologii i *know-how* oraz ułatwienie bankom i przedsiębiorstwom krajowym dostępu do międzynarodowego rynku kapitałowego [Buch, 1997].

Pomimo wymienionych wyżej korzyści, wiele państw decyduje się na chronienie lokalnych banków przed ekspansją instytucji zagranicznych. Wśród krajów członkowskich UE tylko dwa: Grecja i Luksemburg zanotowały wyższy niż 50-procentowy średni udział obcego kapitału w sektorze bankowym (zob. tabela 1.). Druga Dyrektywa Bankowa z 1989 roku (*Second Banking Directive*) uregulowała zasady wydawania od 1 stycznia 1993 roku jednolitej licencji bankowej (*single banking licence*). Dawała ona instytucji kredytowej, która uzyskała licencję w jednym z krajów Unii, prawo działania we wszystkich krajach członkowskich. Również członkostwo w OECD wymaga powstrzymywania się od wprowadzania nowych restrykcji w dziedzinie przepływów kapita-

ów, bieżących operacji niewidzialnych i inwestycji zagranicznych w porównaniu z ich stanem obecnym oraz stopniową eliminację istniejących restrykcji. Oznacza to, że kraje należące do OECD nie mogą blokować dostępu do rynku usług bankowych instytucjom zagranicznym. Władze państw unijnych chronią wobec tego swój sektor bankowy poprzez wspomaganie krajowych instytucji (przykładem może być ingerencja państwa w tym sektorze we Francji).

Tabela 1.

Średni udział banków zagranicznych w kapitale całego sektora bankowego w latach 1988–1995 w UE

Udział mniejszy niż 10%	Udział w przedziale 10–30%	Udział w przedziale 30–50%	Udział większy niż 50%
Finlandia 0%	Portugalia 18%	Hiszpania 36%	Grecja 60%
Dania 2%	Francja 24%	Niemcy 37%	Luksemburg 89%
Szwecja 7%	W. Brytania 24%	Irlandia 42%	
Włochy 9%	Austria 29%	Holandia 48%	
	Belgia 29%		

Źródło: opracowanie własne na podstawie Claessens i in. [1998].

Tabela 2.

Udział kapitału zagranicznego w sektorze bankowym krajów postkomunistycznych (stan na koniec 1997 roku)

Udział mniejszy niż 10%	Udział w przedziale 10–20%	Udział w przedziale 20–30%	Udział w przedziale 40–50%	Udział w przedziale 60–70%	Udział powyżej 70%
Słowenia	Czechy	Estonia	Litwa	Węgry	Łotwa
Rumunia	Bułgaria				Polska*
	Słowacja				

* Stan na koniec 2000 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Transition Report 1997, 1997; Sytuacja finansowa..., 2001].

Władze krajów transformujących się podchodziły dość liberalnie do inwestycji zagranicznych w sektorze bankowym, czego efektem jest wysoki udział kapitału obcego w tym sektorze (zob. tabela 2.). Przychylny stosunek do inwestycji zagranicznych w krajowym sektorze bankowym został podyktowany stanem, w jakim znajdował się on na początku transformacji gospodarczej. W napływie kapitału zagranicznego upatrywano nadzieje na wzmocnienie lokalnej bankowości, uzyskanie *know-how*, technologii i nowoczesnych metod zarządzania. Jednocześnie międzynarodowe instytucje miały otworzyć dostęp krajowym przedsiębiorstwom do światowych rynków finansowych.

Wraz z rozwojem finansowym państw postkomunistycznych stosunek do dalszego napływu inwestycji zagranicznych w sektorze bankowym tych krajów zmieniał się. Krytyka dotyczy zazwyczaj zbyt wysokiego udziału zagranicznych inwestorów w bankowości krajowej. Argumenty wysuwane przez ekonomistów i polityków w Polsce przeciwko takiemu stanowi koncentrują się głównie

na utracie wpływu władz monetarnych na sektor bankowy¹. Przy rozpatrywaniu tego problemu należy wziąć pod uwagę fakt, że prywatny właściciel kieruje się w swojej działalności motywami efektywnościowymi, niezależnie od tego, czy jest to właściciel zagraniczny, czy krajowy [Gołajewska, Józefowska, 2000/2001]. Większym problemem wydaje się możliwość unikania opodatkowania przez zagraniczne banki, zwłaszcza że w sytuacji postępującego rozwoju finansowego dostęp do odpowiednich instrumentów umożliwiających omijanie płatności z tytułu podatków jest coraz lepszy.

3. Konsolidacja banków w UE jako efekt tendencji globalnych

Procesy konsolidacyjne instytucji finansowych, nasilające się szczególnie w ostatnich dziesięciu latach na rynkach światowych, będą prawdopodobnie wyznaczały kierunek rozwoju sektora bankowego w Polsce w najbliższym okresie. W większości krajów banki nie tylko łączą się ze sobą, ale również coraz częściej tworzą wspólne przedsięwzięcia wraz z innymi instytucjami, takimi jak towarzystwa ubezpieczeniowe, emerytalne czy inwestycyjne grupy finansowe. Nowo powstałe uniwersalne instytucje oferują pod jednym dachem większość dostępnych usług i produktów finansowych. Globalna konsolidacja rozprzestrzenia się bardzo szybko. Jej motywy, bez względu na region, są uniwersalne. Wśród głównych powodów łączenia instytucji finansowych na świecie wymienia się:

- Umocnienie kapitałowe w celu dalszej możliwości konkurencji na światowych rynkach.
- Korzyści skali w wydatkach na technologię informacyjną oraz na obszarach takich jak zarządzanie aktywami i globalna strategia klientowska.
- Stworzenie instytucji oferującej różne usługi i produkty finansowe pod jednym dachem.
- Zmniejszenie kosztów poprzez połączenie w sieć usług w tym samym regionie lub kraju.
- Stworzenie megabanków (szczególnie na obszarze UE), które byłyby zdolne do konkurencji z podobnymi instytucjami unijnymi i gigantami finansowymi pochodzącymi ze Stanów Zjednoczonych.

Największe przejęcia i fuzje obserwuje się w ostatnich latach wśród instytucji pochodzących ze Stanów Zjednoczonych, Japonii oraz Unii Europejskiej. Najważniejsze połączenia w sektorach bankowych krajów członkowskich Wspólnoty w okresie 1992–2001 przedstawia tabela 3. Istotne zmiany zaszły w bankach z Włoch, Austrii, Niemiec, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii i krajów skandynawskich. Ewolucja przejęć w środowisku bankowym przebiegała w kierunku od fuzji głównie wewnątrz krajów na początku lat dziewięćdziesiątych do połączeń na skalę międzynarodową, włączając banki z obszaru UE i Stanów Zjednoczonych w kolejnych okresach.

¹ Szerzej na temat możliwych negatywnych efektów napływu kapitału zagranicznego do krajowego sektora bankowego zob. Dąbrowska, Gruszczyński [2001], s. 16–20.

Tabela 3.**Główne fuzje (według aktywów w mln USD) z udziałem banków z UE w latach 1992–2001**

	Kraj pochodzenia	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
Citigroup Schroders Banamex	USA W. Brytania Meksyk							
Deutsche Bank Banker Trust	Niemcy USA							732 534} 133 115}
SBC SG Warburg UBC	Szwajcaria W. Brytania Szwajcaria		161 807} 31 050}				301 620} 369 878}	
BNP Paribas	Francja Francja							379 046} 309 364}
Chase Manhattan JP Morgan Robert Fleming	USA USA W. Brytania							
Bank Austria Creditanstalt Bayerische Vereins Bayerische Hypo	Austria Austria Niemcy Niemcy					69 228} 62 774}	249 709} 203 981}	Hypove- reinsbank
HSBC Holdings Republic New York CCF Banque Herve	W. Brytania USA Francja Francja							484 665} 50 424}
Lloyds Bank TSB Group Abbey National	W. Brytania W. Brytania W. Brytania			127 120} 56 289}	Lloyds TSB			
Barclays Woolwich	W. Brytania W. Brytania							
National Westminster Royal Bank of Scotland	W. Brytania W. Brytania							

	Kraj pochodzenia	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
Halifax Bank of Scotland	W. Brytania W. Brytania							
BCI Cariplo Ambrosiano Veneto Cassa di Parma	Włochy Włochy Włochy Włochy						121 374 } 40 160 } 15 116 }	132 188 } 179 258 } Banca Intesa
Generale Bank ASLK-CGER Fortis Bank Nederland Banque Generale du Luxemburg	Belgia Belgia Holandia Luksemburg						160 136 } 82 334 } 38 680 }	Fortis Bank
Credit Local Credit Communal Artesia (BACOP)	Francja Belgia Belgia				90 066 } 119 160 }	Dexia		
ING Barings BBL	Holandia W. Brytania Belgia			125 343 } 8796 }			190 269 } 111 970 }	
Banco Santander Banesto Banco Central Hispan Banespa Banca Serfin	Hiszpania Hiszpania Hiszpania Brazylia Meksyk		73 430 } 38 652 }				180 840 } 95 663 }	BSCH 257 624 } 15 963 } 15 803 }
Dresdner Bank Kleinwort Benson	Niemcy W. Brytania			253 818 } 14 232 }				
Banco Bilbao Vizcaya Argentaria Bancomer	Hiszpania Hiszpania Meksyk							156 274 } 81 473 }

	Kraj pochodzenia	1992/93	1993/94	1994/95	1995/96	1996/97	1997/98	1998/99
Unitas Group	Finlandia			31 987	Merita			
KOP	Finlandia	32 971		33 695			55 110	Merita Nordbanken
STS Bank	Finlandia	3913						
Nordbanken	Finlandia	48 175					52 515	
Gota Bank	Szwecja	12 752						
Unidanmark	Dania							
Christiania	Norwegia							
SEB	Szwecja							
Swedbank	Szwecja							
Instituto San Paulo	Włochy						145 929	San Paolo IMI
Instituto Mobiliare	Włochy						51 829	
Banci di Napoli	Włochy							
Kredietbank	Belgia						112 898	KBC Bank
CERA	Belgia						45 170	
Credito Italiano	Włochy			74 823				UniCredito
Credito Romagnolo	Włochy			22 382			100 595	
Cariverona	Włochy							
Banca CRT	Włochy						22 931	
Cassamarca	Włochy						4069	
Landesbank Berlin	Niemcy				Bankgesellschaft Berlin			
Berliner Bank	Niemcy		72 959					
Berliner Hypo	Niemcy		40 962					
			14 234					

Źródło: opracowanie własne na podstawie „The Banker” July 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000

Konsolidacje w sferze finansowej nie zakończyły się. Przeciwnie, przewiduje się dalsze połączenia instytucji finansowych zarówno w skali poszczególnych państw, jak i pomiędzy krajami. Nie pozostanie to bez wpływu na rozwój polskiego sektora bankowego w najbliższej przyszłości, czego przykładem jest pierwsza tego typu fuzja PBK i BPH, wynikła z konsekwencji połączenia dwóch zagranicznych banków: Bank Austria Creditanstalt i niemieckiego Hypovereinsbank.

4. Napływ inwestycji zagranicznych do sektora bankowego w Polsce

Aktywność inwestorów zagranicznych we wchodzeniu na polski rynek usług bankowych była uwarunkowana polityką licencyjną i prywatyzacyjną władz polskich. Z perspektywy ostatnich lat widać, że bank centralny zmieniał swój stosunek do napływu zagranicznego kapitału.

W pierwszym etapie, obejmującym lata 1990–1991 oraz pierwszą połowę 1992 roku, stworzono bardzo korzystne warunki zakładania banków z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce (wakacje podatkowe, wnoszenie i utrzymywanie kapitału w dewizach, możliwość transferu 15% zysków), jak i banków krajowych. Wprowadzenie łagodnych kryteriów przy licencjonowaniu banków było efektem demonopolizacji krajowego sektora bankowego. Z drugiej strony banki zagraniczne (głównie z obszaru UE i Stanów Zjednoczonych) były zainteresowane podjęciem działalności na terenie Polski ze względu na konieczność podążania za rodzimymi eksporterami, swoimi dotychczasowymi klientami, którzy inwestowali w Polsce.

W połowie 1992 roku, co stanowi początek etapu drugiego, liberalna polityka licencyjna NBP wobec dopuszczania kapitału zagranicznego do polskiego rynku bankowego zmieniła się zasadniczo. Postępowanie to było uzasadnione załamaniem się kondycji finansowej większości banków, pogorszeniem jakości portfeli kredytowych i obniżeniem wypłacalności. Kryzys, który ujawnił się w polskim systemie bankowym, spowodował, że bank centralny konsekwentnie odmawiał udzielania nowych licencji bankom zagranicznym. Obawiano się, że wejście nowych banków zagranicznych mogłoby osłabić pozycję konkurencyjną krajowych banków. Prowadzono także działania w kierunku zrównania praw banków z obcym i krajowym kapitałem². Nadrzędnym celem polityki NBP było doprowadzenie do wzmocnienia polskiego sektora bankowego. Wobec nieudanych prób przekonania banków zagranicznych działających już w Polsce, aby wzięły udział w restrukturyzacji sektora bankowego, zdecydowano się wykorzystać w tym celu kapitał oczekujący na zainwestowanie w Polsce.

W związku z tym dla inwestorów zagranicznych pojawiła się kolejna szansa na ulokowanie kapitału w polskiej bankowości. Druga połowa 1994 roku za-

² Zob. zmiana ustawy Prawo Bankowe z 1992 roku (DzU nr 18, poz. 82).

owocowała pierwszymi efektami nowej polityki licencyjnej. Można uznać, iż stanowi to początek etapu trzeciego. Udział w restrukturyzacji przybierał formę wykupienia banku zagrożonego upadłością, pomocy finansowej przy restrukturyzacji banku znajdującego się w złej sytuacji lub pomocy dla banku, który go przejął. Finansowy wkład w sanację i dokapitalizowanie polskich banków stanowił dla napływającego kapitału zagranicznego koszt uzyskania dostępu do rynku. Wydanie licencji bankowi zagranicznemu lub udzielenie zgody na zakup przez bank zagraniczny kontrolnego pakietu akcji banku krajowego zostało więc w tym etapie uwarunkowane udziałem w restrukturyzacji polskiego sektora bankowego³.

Powyższą politykę banku centralnego można uznać za skuteczną. Szczególnie dlatego, że nie obciążono kosztami restrukturyzacji Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, a przede wszystkim klientów. Niektórzy uznają również za zasługę tej polityki opóźnienie ekspansji banków zachodnich, co miało umożliwić krajowym bankom przygotowanie się do działania w obliczu silnej pod każdym względem konkurencji. Jednakże z perspektywy czasu okazuje się, że dodatkowy okres (etap trzeci polityki licencjonowania) nie został w pełni wykorzystany. Zagraniczni inwestorzy zaczęli bowiem przejmować nawet banki niepotrzebujące dofinansowania.

Członkostwo Polski w OECD oraz polskie starania o przyjęcie do UE przesądziły o dalszej polityce licencyjnej⁴. Rok 1998 rozpoczął najbardziej liberalny z dotychczasowych — czwarty etap w polityce reglamentacji kapitału obcego.

Oprócz zakładania oddziałów i nowych banków, instytucje zagraniczne uczestniczyły w procesie transformacji polskiego sektora bankowego, biorąc aktywny udział w jego prywatyzacji. Wśród inwestorów strategicznych prywatyzowanych banków komercyjnych znalazły się głównie podmioty z UE. Dzięki wcześniej rozpoczętej prywatyzacji sektora bankowego oraz atrakcyjności polskiego rynku udało się pozyskać renomowanych i doświadczonych inwestorów.

³ Nie w każdym przypadku jednak stosunek NBP do zagranicznych inwestorów, starających się o wejście na polski rynek usług bankowych, miał tak restrykcyjny charakter. Możliwość uzyskania licencji po wcześniejszym obowiązkowym zakupie bankrutującego banku lub stworzenie zagranicznego banku od podstaw w zamian za pomoc finansową dla innych krajowych banków, nie były w rzeczywistości jedynymi formami dostępu do polskiego rynku finansowego. Np. niemiecko-francuski BNP Dresdner Bank (Polska), mimo że nie brał udziału w ratowaniu polskich banków, jednak otrzymał licencję. Był to sposób wyrażenia wdzięczności za pomoc banku w negocjacjach Polski z Klubem Londyńskim. Commerzbank AG w 1995 roku objął w ramach zamkniętej oferty 21% akcji Banku Rozwoju Eksportu i został jego inwestorem strategicznym. Dopiero po dwóch latach spełnił warunek konieczny do zaistnienia na polskim rynku, a mianowicie udzielił pożyczki podporządkowanej Bankowi Współpracy Regionalnej zaangażowanemu w sanację innych banków. Holenderski ING Bank NV, bez zaangażowania się w pomoc kapitałową dla polskich banków, przejął kontrolę nad Bankiem Śląskim, biorąc udział w jego prywatyzacji. Również Allied Irish Bank, nie ponosząc dodatkowych kosztów sanacji polskich banków, przejął początkowo 36,3% akcji Wielkopolskiego Banku Kredytowego, a następnie zwiększył swój udział do 60%.

⁴ Od 1 stycznia 1999 roku obowiązuje swoboda zakładania oddziałów zagranicznych banków w Polsce.

Proces przekształceń własnościowych banków komercyjnych w Polsce właściwie został zakończony. Do sprywatyzowania pozostał tylko największy bank detaliczny — Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski oraz zrzeszający banki spółdzielcze Bank Gospodarki Żywnościowej. W stosunku do pierwszego z nich opracowano już projekt prywatyzacyjny, według którego ponad 50% akcji PKO BP pozostanie w ręku Skarbu Państwa, a pozostałe udziały zostaną przydzielone pracownikom banku (15%) i sprzedane w drodze publicznej oferty inwestorom prywatnym (35%)⁵. Państwowy pozostanie jedynie Bank Gospodarstwa Krajowego, który spełnia funkcję instytucji do specjalnych zadań, jakimi są np. zarządzanie Krajowym Funduszem Mieszkaniowym.

Rosnący udział inwestorów zagranicznych w transformacji sektora bankowego w Polsce odzwierciedlają dane w tabelach 4. i 5. Liczba banków komercyjnych kontrolowanych przez kapitał zagraniczny wzrosła z 6 w 1991 roku do 45 na koniec 2000. Wzrostowi liczby działających banków z przewagą kapitału obcego towarzyszy również wyższy udział banków zagranicznych w sumie aktywów, funduszy, depozytów i udzielonych kredytów w całym sektorze bankowym. Na koniec 2000 roku banki zagraniczne posiadały ponad 70% kapitału oraz kredytów dla sektora niefinansowego wszystkich działających w Polsce banków komercyjnych. Jednakże wysoka pozycja na rynku detalicznym pozostającego w rękach państwa PKO BP sprawia, że udział banków zagranicznych w depozytach krajowych nie przekroczył pod koniec 2000 roku 50%.

Tabela 4.

Liczba banków komercyjnych (bez banków w stanie upadłości i w likwidacji) w latach 1991–2000 (stan na koniec roku)

	1991	1993	1995	1998	2000
Banki komercyjne, z tego:	76	87	81	83	74
Z przewagą kapitału zagranicznego	6	10	18	31	45
Z przewagą kapitału polskiego	70	77	63	52	27

Źródło: [Sytuacja finansowa..., 2001; Polański, 1995, s. 72].

Tabela 5.

Udział kapitału zagranicznego w sumie bilansowej, funduszach, kredytach i depozytach w systemie bankowym w latach 1993–2000 (stan na koniec roku)

	1993	1995	1998	2000
Suma bilansowa (Suma aktywów netto ⁶) jako udział w całym systemie bankowym ⁷ (w %)				
Banki komercyjne, z tego:	93,4	95,2	95,7	95,8
Z przewagą kapitału zagranicznego	2,6	4,2	16,6	69,5
Z przewagą kapitału polskiego	90,8	91,0	79,1	26,3

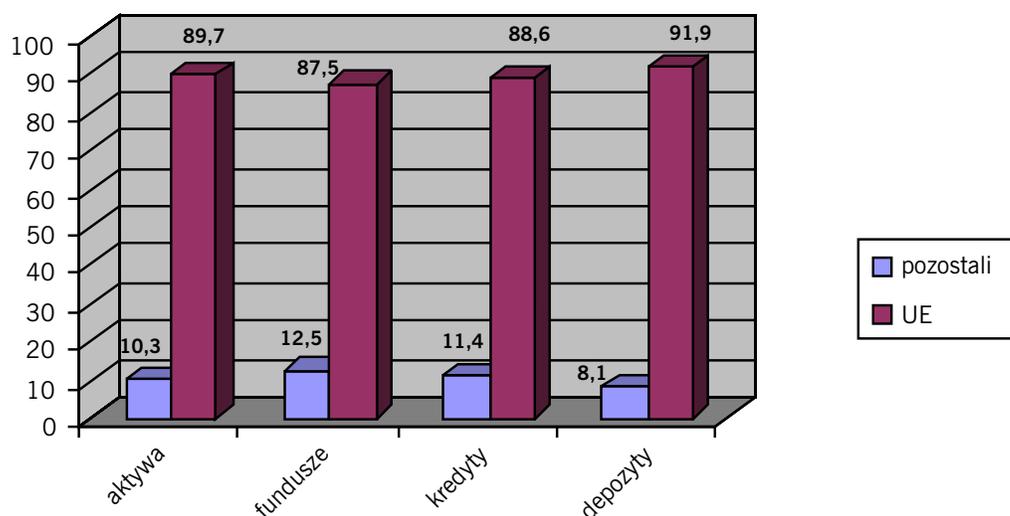
⁵ „Parkiet” z dnia 31 maja 2001.

⁶ Suma aktywów pomniejszona o umorzenia oraz utworzone rezerwy celowe i na deprecjację.

⁷ System bankowy składa się z banków komercyjnych i banków spółdzielczych.

	1993	1995	1998	2000
Suma funduszy⁸ jako udział w całym systemie bankowym (w %)				
Banki komercyjne, z tego:	92,0	94,6	95,6	95,5
Z przewagą kapitału zagranicznego	2,2	7,6	24,7	77,6
Z przewagą kapitału polskiego	89,8	87,0	71,2	17,9
Kredyty netto⁹ dla sektora niefinansowego jako udział w całym systemie bankowym (w %)				
Banki komercyjne, z tego:	92,9	94,5	95,0	94,6
Z przewagą kapitału zagranicznego	2,7	5,8	21,9	70,2
Z przewagą kapitału polskiego	90,2	88,7	73,1	24,4
Depozyty¹⁰ jako udział w całym systemie bankowym (w %)				
Banki komercyjne, z tego:	92,4	94,5	94,8	94,8
Z przewagą kapitału zagranicznego	2,1	3,0	13,7	45,6
Z przewagą kapitału polskiego	90,3	91,5	81,1	49,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Sytuacja finansowa..., 2001].

Rys. 1.

Struktura aktywów, funduszy, kredytów i depozytów w bankach kontrolowanych przez kapitał zagraniczny w % (stan na koniec 1999 roku)

Źródło: opracowanie własne

⁸ Funduszy podstawowych i uzupełniających, odpowiadających do końca 1997 roku funduszom własnym brutto.

⁹ Kredyty i pożyczki (bez skupionych wierzytelności i zrealizowanych gwarancji i poręczeń, które od 1996 roku są wykazywane oddzielnie) pomniejszone o utworzone rezerwy celowe.

¹⁰ Sektora niefinansowego.

Wśród podmiotów zagranicznych inwestujących w polskim sektorze bankowym najwyższy udział mają instytucje pochodzące z UE (zob. tabela 6.). Na koniec 1999 roku banki unijne skupiły ponad 80% sumy bilansowej (aktywa), funduszy własnych, kredytów i depozytów wszystkich banków kontrolowanych przez kapitał zagraniczny (rys. 1.).

Spoza obszaru państw członkowskich istotne inwestycje (dzięki głównie Citibank) napłynęły ze Stanów Zjednoczonych. Najwyższy udział w kapitale akcyjnym sektora bankowego w Polsce przypada inwestorom amerykańskim, niemieckim, holenderskim, francuskim, austriackim i irlandzkim. Należy zwrócić uwagę na to, że wśród tych inwestorów znajdują się przede wszystkim instytucje finansowe (głównie banki), co świadczy o atrakcyjności polskiego rynku. W opinii międzynarodowych obserwatorów przeprowadzone reformy gospodarcze, stabilność polityczna i finansowa spowodowały, że Polska zalicza się do czołówki państw postkomunistycznych również pod względem inwestycji bezpośrednich w sektorze bankowym. Obecność renomowanych banków zagranicznych w Polsce świadczy o tym, że inwestorzy ci traktują swoje inwestycje poważnie i długookresowo.

Tabela 6.

Kapitał akcyjny zagraniczny według kraju pochodzenia¹¹

Pochodzenie kapitału	Stan na koniec	Kapitał akcyjny zagraniczny		
		Kwota w mln zł	Udział w kapitale akcyjnym należącym do osób zagranicznych (w %)	Udział w kapitale akcyjnym banków komercyjnych (w %)
Unia Europejska w tym:	1995	444,2	75,6	14,54
	1998	2324,7	65,29	32,42
	2000	3062,4	66,90	37,90
Niemcy	1995	126,2	21,5	4,13
	1998	1138,1	31,96	15,87
	2000	1088,1	23,78	13,47
Holandia	1995	191,2	32,5	6,26
	1998	499,0	14,01	6,96
	2000	560,5	12,25	6,94
Francja	1995	47,7	8,1	1,56
	1998	324,4	9,11	4,52
	2000	348,5	7,62	4,31
Austria	1995	58,0	9,9	1,90
	1998	256,7	7,21	3,58
	2000	238,0	5,20	2,95
Irlandia	1995	14,0	2,4	0,46
	1998	55,4	1,56	0,77
	2000	325,2	7,11	4,03

¹¹ Przyjmuje się, zgodnie z zaleceniami międzynarodowych organizacji, że inwestor bezpośredni posiada siedzibę w kraju, z którego wpłynął kapitał, a nie kraj ostatecznego właściciela kapitału.

Pochodzenie kapitału	Stan na koniec	Kapitał akcyjny zagraniczny		
		Kwota w mln zł	Udział w kapitale akcyjnym należącym do osób zagranicznych (w %)	Udział w kapitale akcyjnym banków komercyjnych (w %)
Portugalia	1995	—	—	—
	1998	—	—	—
	2000	182,3	3,98	2,26
Belgia	1995	—	—	—
	1998	32,0	0,90	0,45
	2000	167,2	3,65	2,07
Włochy	1995	6,2	1,0	0,20
	1998	—	—	—
	2000	88,1	1,93	1,09
Wielka Brytania	1995	0,9	0,2	0,03
	1998	19,1	0,54	0,27
	2000	38,2	0,83	0,47
Dania	1995	—	—	—
	1998	—	—	—
	2000	26,3	0,55	0,31
Pozostali inwestorzy w tym:	1995	143,5	24,4	4,70
	1998	1236,7	34,71	17,23
	2000	1512,7	33,10	18,74
USA	1995	88,5	15,1	2,90
	1998	1028,7	28,88	14,34
	2000	1223,8	26,75	15,15
Korea Płd.	1995	—	—	—
	1998	60,4	1,70	0,84
	2000	60,4	1,32	0,75
Kanada	1995	4,9	0,8	0,16
	1998	—	—	—
	2000	—	—	—
Czechy	1995	—	—	—
	1998	33,9	0,95	0,47
	2000	35,2	0,77	0,44
EBOiR	1995	28,3	4,8	0,93
	1998	46,9	1,32	0,65
	2000	11,0	0,24	0,14
Inni	1995	21,8	3,7	0,71
	1998	66,8	1,88	0,93
	2000	96,7	2,12	1,20
Razem	1995	587,7	100,0	19,24
	1998	3561,4	100,0	49,65
	2000	4575,1	100,0	56,64

Źródło: obliczenia własne na podstawie [Sytuacja finansowa..., 2001, 1997].

Z grona europejskich instytucji finansowych najczęściej zainwestowały: UniCredito Italiano, Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG, Allied Irish Bank, ING Group NV i Commerzbank AG. Listę inwestorów w polskim sektorze bankowym z obszaru UE umieszczono poniżej.

Tabela 7.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne podmiotów z UE w polskim sektorze bankowym w latach 1993–1999 według stanu na koniec roku (wartości skumulowane w mln USD)

Investor	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
UniCredito Italiano	—	—	—	—	—	—	1042,0
Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG*	—	—	—	—	—	724,0	1000,0
Allied Irish Bank	—	—	18,0	76,3	161,8	164,7	746,7
ING Group NV**	56,0	56,0	140,0	350,0	350,0	420,0	470,0
Commerzbank AG	—	—	55,0	55,0	210,0	389,0	460,0
Deutsche Bank AG	—	—	24,5	56,5	56,5	86,0	146,6
Creditanstalt Bankverein	13,0	13,0	13,0	13,0	50,0	145,2	145,2
KBC Holding**	—	—	—	—	—	—	137,1
Fiat**	—	—	—	—	—	—	109,5
Société Générale	6,9	6,9	6,9	60,8	60,8	60,8	85,3
Raiffeisen Zentralbank Oesterreich AG	7,0	7,0	7,0	21,2	40,6	63,3	72,0
Westdeutsche Landesbank**	—	—	7,9	26,5	26,5	61,0	61,0
Dresdner Bank**	—	5,0	5,0	15,0	32,0	50,8	50,8
ABN-Amro Bank	—	3,6	9,2	40,0	40,0	40,0	40,0
Nordbanken AB	—	—	—	—	—	—	39,5
BNP	—	5,0	5,0	15,0	32,0	39,3	39,3
DG Bank	—	—	—	—	—	35,8	35,8
BCP	—	—	—	—	—	28,0	28,0
Centro Internationale Handelsbank AG	—	—	—	7,1	13,5	20,6	20,6
BCI	—	3,6	8,0	8,0	14,5	14,5	14,5
Berliner Bank AG	—	—	—	—	10,0	13,2	13,2
Deutsche Investitions- und Entwicklung GmbH**	1,3	2,3	2,3	2,3	10,3	10,3	10,3
Credit Lyonnais	4,3	7,9	7,9	7,9	7,9	7,9	7,9
Rabobank	—	—	—	7,0	7,0	7,0	7,0
Investmentbank Austria AG	—	—	—	4,9	5,1	5,1	5,1
Cassa di Risparmio di Padova	—	—	—	—	—	3,8	3,8
GiroCredit Bank AG	—	—	—	3,3	3,4	3,4	3,4
Fortis Bank S.A.	—	—	—	—	—	—	3,4
Instituto Mobiliare Italiano	—	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Banque CIAL	—	—	—	—	—	1,8	1,8

Inwestor	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Banque Française de Credit Cooperatif	—	—	—	—	—	—	1,4
Oesterreichische Investitionskredit AG	—	—	—	1,0	1,0	1,0	1,0
Kredietbank NV (Belgia, w: Kredyt Bank PBI S.A.)	—	—	—	—	906	15,8	—
Bayerische Hypotheken und Wechselbank AG	—	—	4,9	32,0	32,0	—	—
Credit Foncier de France (Foncier Participations)	—	—	2,6	2,6	2,6	2,6	—
Bayerische Vereinsbank AG	—	—	—	47,0	88,2	—	—
OGÓŁEM	88,5	113,0	319,9	855,1	1268,0	2417,6	4804,3

* bank powstały z połączenia Bayerische Hypotheken und Wechselbank AG z Bayerische Vereinsbank AG

** obejmuje inwestycje w całym sektorze finansowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Obala, 2001].

Obecność inwestorów zagranicznych w sektorze bankowym w Polsce wzmacnia konkurencję i wymusza podążanie wszystkich instytucji działających na rynku usług finansowych w kierunku wyznaczanym przez trendy w bankowości światowej.

Dzięki podpisanym umowom dwustronnym przez banki „dziewiątki” z zagranicznymi partnerami mogły one, pomimo braków odpowiedniego zaplecza kapitałowego, technologicznego i personalnego, na początku lat dziewięćdziesiątych wprowadzać na zasadzie naśladownictwa produkty i usługi dotychczas nieobecne na rynku w Polsce. Kolejnym krokiem ku nowoczesnej bankowości była coraz większa liczba nowo powstałych banków z kapitałem obcym oraz uczestniczenie podmiotów zagranicznych w prywatyzacji i restrukturyzacji polskiego sektora bankowego. Początkowo banki zagraniczne koncentrowały się na obsłudze swych międzynarodowych klientów, którzy za-inwestowali w Polsce. Po utrwaleniu pozycji na rynku, od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych banki zagraniczne przystąpiły do obsługi przedsiębiorstw krajowych oraz najzasobniejszych deponentów. Dzięki przejęciu kontroli nad większością banków działających na terenie Polski zagraniczne instytucje bankowe stały się obecne również na rynku detalicznym.

Od kilku lat działania banków komercyjnych koncentrują się, z jednej strony, na utworzeniu uniwersalnych grup finansowych, skupiając wokół siebie inne instytucje działające na rynku finansowym, takie jak towarzystwa funduszy inwestycyjnych i emerytalnych, firmy ubezpieczeniowe, leasingowe, faktoringowe czy zarządzające aktywami, a z drugiej strony — na węższej specjalizacji w rynku usług bankowych, czego przykładem jest pojawienie się banków zagranicznych wyspecjalizowanych w obsłudze branży motoryzacyjnej.

O przyszłym kształcie bankowości w Polsce przesądzą wydarzenia ze światowych rynków finansowych. W dobie ogólnej globalizacji i procesów konsolidacyjnych wydaje się, że w sektorze bankowym będą działać zarówno uniwersalne instytucje finansowe skupiające się wokół banków, jak i wyspecjalizowane przedsiębiorstwa zajmujące się np. bankowością korporacyjną lub sprzedażą konkretnych dóbr.

Zagraniczni inwestorzy udostępniłi krajowemu sektorowi *know-how*, nowoczesne procedury, systemy informatyczne, wysoką jakość zarządzania i nowe formy specjalizacji. Obecne usługi bankowe w Polsce niewiele różnią się od tych świadczonych na świecie. O poprawie jakości oferowanych usług świadczą badania przeprowadzone przez Instytut Badania Opinii i Rynku „Pentor”¹². Opinia ludności o działalności banków w Polsce stale się poprawia. W 1996 roku 53% badanych osób wypowiedziało się pozytywnie na temat jakości usług bankowych przy 24-procentowej grupie wypowiadających się niekorzystnie. W 2000 roku stosunek zadowolonych z usług bankowych osób do niezadowolonych poprawił się znacząco (75% do 14%).

Wnioski

Doświadczenia ubiegłych dziesięciu lat wskazują na to, że napływ inwestycji z UE w przyszłości będzie utrzymany. Proces dostosowania polskiego systemu bankowego do standardów unijnych, po zasadniczych zmianach wprowadzonych prawem bankowym z 1997 roku, praktycznie został zakończony. Ustawa ta wyznaczała inwestorom zagranicznym łatwiejszy dostęp do polskiego rynku finansowego, upraszczając system licencjonowania, dopuszczając nowe rodzaje banków, a także znacząco ułatwiając konsolidację w sektorze.

Transformacja w systemie bankowym została niewątpliwie przyspieszona procesem dostosowawczym Polski do norm obowiązujących na obszarze UE. Prawdopodobnie bez konieczności wypełniania zobowiązań przyjętych przez nas w umowach przedakcesyjnych sektor bankowy nie osiągnąłby tak wysokiego stopnia rozwoju, jaki ma miejsce obecnie. Dodatkowym motorem szybkiego rozwoju były inwestycje zagraniczne czynione w tym sektorze. Pogłębiająca się współpraca gospodarcza Polski z UE powoduje, że najwięcej inwestycji zagranicznych napłynęło z obszaru państw członkowskich. Dominacja unijnych podmiotów jest szczególnie widoczna na rynku usług bankowych, czego odzwierciedleniem może być chociażby ponad 80-procentowy udział w ogólnej sumie depozytów i kredytów obliczonej dla banków komercyjnych z większościami kapitałem zagranicznym.

Obecność tak licznej grupy instytucji finansowych pochodzących z krajów UE przesądza o dalszym kierunku transformacji polskiego systemu bankowego. Na skutek rosnącej konkurencji w skali globalnej, banki europejskie zmuszone są szukać partnerów, z którymi mogą się połączyć. Z tego powodu, natu-

¹² Zob. Śmiłowski [2000].

ralną konsekwencją nasilających się w ostatnich latach procesów konsolidacyjnych na Jednolitym Rynku Finansowym będą fuzje i przejęcia wśród banków komercyjnych działających w Polsce.

Literatura

- Buch C. M., 1997, *Opening up for Foreign Banks: How Central and Eastern Europe Can Benefit*, „Economics of Transition” nr 5 (2), s. 339–366.
- Claessens S., Demirguc-Kunt A., Huizinga H., 1998, *How does foreign entry affect the domestic banking market?*, Bank Światowy, mimeo.
- Dąbrowska K., Gruszczyński M., 2001, *Kapitał zagraniczny a transformacja sektora finansowego w Polsce*, Warszawa, PWN.
- Gołajewska M., Józefowska M., 2000/2001, *Banki komercyjne*, w: *Bankowość na świecie i w Polsce. Stan obecny i tendencje rozwojowe*, Warszawa, Olympus.
- Informacja o działalności banków z kapitałem zagranicznym oraz udziale kapitału zagranicznego w polskim systemie bankowym (według stanu na 31 grudnia 1995)*, 1996, Warszawa, GINB NBP.
- Jaworski W. (red.), 1997, *Polskie banki w drodze do Unii Europejskiej*, Warszawa, Poltext.
- Polański Z., 1995, *Pieniądz i system finansowy w Polsce. Lata 1982–1993*, Warszawa, PWN.
- Pomorska A. (red.), 1999, *Dostosowanie polskiego systemu bankowego do standardów Unii Europejskiej*, Lublin, UMCS.
- Sytuacja finansowa banków w 1997 roku. Synteza*, 1998, Warszawa, GINB NBP.
- Sytuacja finansowa banków w 2000 roku. Synteza*, 2001, Warszawa, GINB NBP.
- Śmiłowski E., 2000, *Wizerunek własny*, „Gazeta Bankowa” nr 27 (610), s. 34–35.
- The Top 1000 World Banks*, „The Banker”, July 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001.
- Transition Report 1997*, 1997, EBRD.
- Transition Report 1999*, 1999, EBRD.

A b s t r a c t The Consequences of the Inflow of Capital from the Area of the European Union to the Banking Sector in Poland

The main purpose of the article is to investigate changes in property structure which took place in the Polish banking sector from the beginning of the nineties to the present time. The direction of changes of banking in Poland was determined by the policy of demonopolization of the sector with an increasing share of foreign investors. The endeavours of Poland towards membership in the European Union are accompanied by strengthening of economic-financial relationships with the states of the Union, which as a consequence also causes that most of the investments to the banking sector in Poland came actually from this area. The presence of such a numerous group of foreign banks, especially from the second half of the nineties, has decisive meaning in the forming of a new quality of financial services in Poland. Moreover an additional motor accelerating the transformation is the obligation of Poland in the scope of achieving conformity in the general directions and goals of regulations defining the framework for functioning of the banking system. The forthcoming time of the entry of Poland to the European Union and the predominant share of financial institutions controlled by subjects from the member countries cause that the direction of changes in the banking sector in Poland for the nearest years will be determined by events occurring on the Uniform Financial Market.